

Obogatitev za poznavanje in vrednotenje kulturne dediščine Kanalske doline je prinesel tudi projekt *Zborzbirk*, v katerem je Slovensko kulturno središče Planika sodelovalo z virtualno zbirko Glasovi Kanalske doline. Gre za virtualni prikaz oblačilne kulture na tem območju, ki jo je na pobudo Marie Moschitz od leta 2003 raziskovala skupina jezikoslovcov in domačinov na poletnih raziskovalnih taborih. V okviru taborov je nastala tudi monografija Karmen Kenda-*Jež Shranili smo jih v bančah: Slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini* (SKS Planika Kanalska dolina, Slori in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 2007). Popise predmetov z izrazjem je vnašala,

jezikovno pregledala in uredila Nataša Gliha Komac, popisovala jih je tudi Elise Kandutsch, urednik fotografije pa je bil, kot pri vseh zbirkah v projektu, Andrej Furlan. Osebnostno mislim, da bi v Kanalski dolini potrebovali usklajen nastop kulturnih in turističnih ustanov tudi na turističnem področju, še posebej zato, ker je kulturna zgodovina Kanalske doline že od nekdaj deležna precejšnje pozornosti. Za zdaj dejansko predstavlja neizkoriščen potencial. Kulturne ustanove razpolagajo z znanjem o domači zgodovini, domačih jezikih in navadah, turistične ustanove pa z znanjem o turističnem področju. Sodelovanje pa bi lahko imelo dolgotrajne pozitivne posledice.

MUZEJ REZIJANSKIH LJUDI

Kulturne raziskave in turizem

Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi / Associazione Culturale Museo della gente della Val Resia je bilo ustanovljeno leta 1995 z namenom varovanja, vrednotenja in promocije rezijanske kulture in značilnosti načina življenja ljudi v dolini Rezije. Društvo se posveča ohranjanju, varovanju, raziskavam in razstavam etnografskih predmetov, ki so od leta 1998 zbrani v muzeju, imenovanem Náš Muzeo. Ta stalna etnografska zbirka se nahaja v Bili, v vaškem predelu Poje v leseni montažni baraki, ki je bila tam postavljena po potresu leta 1976, in prikazuje zgodovino in kulturo doline. Različne tematike so predstavljene s predmeti, povezanimi s poljedelskimi opravili, tradicionalnimi oblačili in krajevnimi obrtni. Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi je z večletnimi raziskavami po celotnem ozemlju reševalo in ohranjalo predmete ljudske umetnosti in izdelkov krajevnih rokodelcev, ki so bili v 20. stoletju, v obeh svetovnih vojnah in potresih v letu 1976, večinoma izgubljeni in uničeni.

Zbirka, ki danes vsebuje okrog 500 predmetov in je v največji meri nastajala zaradi občutljivosti in zavzetosti prebivalcev Rezije, ki so darovali predmete ali jih v njej shranili, priča o zgodovini vasi in celotne pokrajine, o razvoju in spremembah tradicionalnih oblik življenja in krajevne kulture. Poleg značilnih predmetov, ki ustvarjajo prostore doma, kot sta kuhinja in soba, so v muzeju našli mesto tudi posebni razdelki za rokodelsko orodje, življenje in delo pastirjev in tkanje. Ti predmeti, med katerimi so nekateri na ogled samo na začasnih razstavah, posredujejo predvsem mladim generacijam znanje o preteklosti doline in o tradicionalnih oblikah življenja njenih prebivalcev.

Dejavnost muzeja se poleg zbiranja demo-etno-antropo-

loško zanimivega gradiva osredinja na odkrivanje novih podatkov ter globlje razumevanje tradicionalne kulture in govornice predmetov. V muzeju so shranjeni različni kosi kot kredence, postelje, zibke in poslikane poročne skrinje, značilne za tradicionalno rezijansko umetno rezbarstvo. Te skrinje, *bankavi* v rezijanskem narečju, so bile v prejšnjih stoletjih v Reziji zelo razširjene in so bile nujne pri ustvarjanju novega bivališča. V teh lesenih skrinjah je bila izvirno shranjena nevestina bala. So med redkimi primeri najstarejšega pohištva tradicionalnih rezijanskih hiš, a po vseh potresih leta 1976, nepredvidljivih zapletih in poškodbah, ki so v potresih in naslednjih letih dokončno uničili značilno stavbarstvo, se jih je le malo ohranilo.

Te skrinje so različnih oblik in velikosti. Manjše in preprosteje so v domovih prvotno uporabljali za shranjevanje žit in zrnja (pozneje pa predvsem za pšenično in koruzno moko). Večje, večinoma okrašene, praviloma tudi istih mer in, kot se zdi, izdelane »serijsko«, pa so bile namenjene spravlanju poročne bale in zanje je bilo mesto v spalnici. Sestavljene so bile preprosto, iz lesenih smrekovih osi, v notranjosti pa so imele, navadno na levi strani, predalček (*pradilec*) za shranjevanje manjših ali dragocenejših reči. Glede na primerke iz furlanskih, koroških in slovenskih muzejev je bila večina teh skrinj po prednji strani, straneh in pokrovu poslikana s tankim slojem barve, ki jih je, sicer preproste in revne, napravil dragocenejše. Umetnost zaljšanja in krašenja predmetov s poslikavami je poznana v vsem alpskem loku. Zelo verjetno se je slikano okraševanje pohištva rodilo in razvijalo tudi v dolini Rezije že od 16. stoletja, o čemer pričajo nekateri notarski akti (predvsem inventarji) iz tega časa.

* Sandro Quaglia, muzejski kustos in turistični delavec, Muzeo tih rozajanskih ljudi / Muzej rezijanskih ljudi / Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi / Associazione culturale Museo della gente della Val Resia, Via Udine 12, 33010 Rezija/Resia (Videm/Udine), Italija; muzej@rezija.com.

Pročelje Plocave hiše na Solbici.
Foto: Sandro Quaglia, 16. 5. 2016.

Kuhinja v Plocavi hiši na Solbici.
Foto: Sandro Quaglia, 16. 5. 2016.

Občina Rezija je že desetletja cilj mnogih slovenskih turistov, ki jo obiskujejo tudi zato, da bi spoznali njene kulturne značilnosti. Najbolj jih zanima slovensko narečje, rezijansčina, ki jo govori še večina prebivalcev. Ta turistični tok je ustvaril tudi možnost za uporabo krovnega jezika, torej knjižne slovenščine, in izboljšanje šibke krajevne ekonomije. Zveza slovenskih kulturnih društev na Solbici je leta 1991, v sodelovanju s Rezijanskim turističnim društvom / Associazione Turistica Pro Loco Val Resia začelo s turističnim projektom *Spoznati Rezijo / Conoscere Resia*, ki je uspešno pritegnil precejšnje število slovenskih in slovensko govorečih italijanskih in koroških turistov. Skoraj vse slovenske turistične agencije ponujajo tudi obisk Rezije kot cilj ali kot postanek na daljšem izletu po krajih, kjer živi slovenska manjšina. Od leta 2004 je projekt vodil Naravni park Julijskih Predalp / Parco Naturale delle Prealpi Giulie, od 2010 do danes pa ga vodi Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi. Ta turistični tok, ki ga ustvarjajo predvsem turisti iz drugih držav, je v teh letih ustvaril tudi znaten gospodarski prihodek.

Tu je treba poudariti, da je za majhno skupnost, kakršna je rezijanska, ta oblika turizma pomembna zaradi treh vrst pozitivnih učinkov: domačinom nudi možnost interakcije s slovenskimi turisti in pogovora v slovenskem jeziku (v knjižni ali narečni obliki), ustvarja gibanje ljudi in tudi upravičuje, da v dolini obstajajo omenjene ustanove kot tudi zasebne restavracije, bari in kmetije, ki določeno število ljudi polno zaposlujejo; z vsem tem krepí že omenjeno šibko krajevno gospodarstvo, predvsem v gostinskem in obrtnem sektorju. Kulturno društvo Muzej rezijanskih ljudi je od leta 2013 tudi lastnik stare rezijanske hiše na Solbici, ki je bila po vsej verjetnosti zgrajena leta 1756. Na Solbici se je za dolino značilno stavbarstvo ohranilo tudi še po obnovi, ki je sledila potresom leta 1976. V vasi namreč prevladujejo stare tradicionalne hiše, med katerimi so nekatere, čeprav obnovljene, ohranile značilne sestavi-

ne. V drugih vaseh v Reziji se je tradicionalno stavbarstvo že zelo spremenilo in hiše, sezidane po potresih leta 1976, so bile večinoma popolnoma nove, sodobne, brez sledi nekdanjih stavbnih značilnosti. Zato si je društvo že od vsega začetka prizadevalo za pridobitev hiše na Solbici in s tem za novo postavitve Muzeja rezijanskih ljudi, kar mu je končno tudi uspelo.

Hiša Buttolo – Plocava hiša ohranja, razen nekaterih posegov, ki so bili nujni zaradi popotresne obnove, tradicionalne sestavine, značilne za dolino Rezije. Kot so pokazale raziskave, se je v tej hiši rodil in prva leta tudi živel rezijanski duhovnik Odorico Buttolo *Ploc* (1768–1845), od 1815 do 1845 župnik v Reziji, ki je leta 1818 sestavil prvi rezijansko-italijanski slovar. V njej bo urejen etnografski muzej, v katerem bodo na občasnih razstavah predstavljeni vsi stari predmeti z namenom, da bi jih ohranili in z njimi predstavili življenje, zgodovino in kulturo naših prednikov v preteklih stoletjih. Projekt obnove predvideva dvojni namen: del, ki je že dokončan, je namenjen rekonstrukciji dveh tipičnih prostorov rezijanske hiše (kuhinje in spalnice), v drugem delu pa bodo urejene občasne tematske postavitve in didaktični oddelek, posvečen bogati nesnovni dediščini doline Rezije.

Za uresničevanje naših načrtov je bilo pomembno tudi sodelovanje muzeja v projektu *Zborzbirk: Kulturna dediščina v zbirkah med Alpami in Krasom*. V njem smo popisali predmete iz našega muzeja in iz Muzeja brusačev / Museo dell'Arrotino na Solbici, opravili smo tudi nekaj del za ureditev novih prostorov muzeja na Solbici. K poznavanju bogatega pripovednega izročila Rezije pa bo gotovo prispevala knjiga z zgoščenko *Fiabe resiane / Rezijanske pravljice / Pravice po rozajanskin* s pravljičami, ki sta jih posnela Milko Matičetov in Roberto Dapit (spremnino besedilo, izbor zvočnega gradiva in prevod Roberto Dapit in Monika Kropelj; Založba ZRC, ZRC SAZU in Università degli Studi di Udine, 2014).